

Fabriekskomit e's en arbeid(st)erskontrole in Petrograd in 1917 en de Russische revolutie.

Onlangs verschenen twee nieuwe "Notebooks" van het International Institute for Research and Education in Amsterdam over de Russische revolutie. Een dubbelnummer (17/18) van Ernest Mandel, met als titel: 'October 1917: Coup d' tat or social revolution? The legitimacy of the Russian Revolution'. En nummer 21 van David Mandel: 'Factory Committees and Workers' Control in Petrograd in 1917'.

Het is bepaald geen overbodige luxe om 76 jaar na de Russische revolutie nog steeds te schrijven over een van de allerbelangrijkste gebeurtenissen van deze eeuw. Aan de ene kant omdat zovelen met het zeer smerige badwater van het stalinisme ook de verworvenheden en lessen van de Oktoberrevolutie weggooien. Aan de andere kant omdat er ook voor revolutionairen op sommige vlakken een herwaardering nodig is van de Russische revolutie en omdat er door de val van het stalinisme nieuw materiaal vrij is gekomen uit tot nog toe gesloten archieven. Ernest Mandel bevestigt in zijn Notebook nog eens de nationale en internationale legitimiteit van de revolutie en hij verdedigt de algemene lijn van de Bolsjewistische partij. Maar hij is ook zeer kritisch over de fouten van de partij, inclusief die van Lenin en Trotsky, vooral in de jaren 1917-1921.

De grootste fout was het verbod van de sovjet-partijen op het moment dat de revolutionaire regering de burgeroorlog (1918-1920) al gewonnen had en vooral de algemene theoretische (substitutionistische) rechtvaardiging die de leidende Bolsjewiki daar

voor gaven. Een tweede grote fout was dat de Bosjewiki niet onmiddellijk na de Oktober-revolutie de vrede met Duitsland tekenden. Daardoor kon het Duitse leger in de volgende maanden zeer belangrijke delen van de nieuwe Sovjet-republiek veroveren, vooral de rijke Oekraïne. Een derde fout was de oprichting van de Cheka, de geheime politie, die aan de controle van de regering ontsnapte.

Mandel gaat ook uitgebreid in op de organisatorische en strategische opvattingen Lenin, die de Oktober-revolutie mede mogelijk hebben gemaakt.

In zijn konklusie citeert Mandel enkele kritici van de revolutie, die toch oog hadden voor het hoopvolle, humanistische karakter van deze gigantische massa-mobilisatie.

David Mandel beschrijft aan de hand van Russische bronnen uit de tijd van de revolutie het ontstaan en de ontwikkeling van de fabriekskomit e's en de arbeid(st)erskontrole in Petersburg in 1917 en 1918. Deze komit e's en de verschillende mate van controle die zij in de fabrieken uitoefenden waren in geen enkel programma van welke politieke partij dan ook te vinden, ook niet in dat van de Bolsjewiki. Zij vormden met vallen en opstaan het antwoord van de arbeid(st)ers op de economische chaos en de sabotage van de kapitalisten. De ondernemers probeerden door die sabotage en door het sluiten van bedrijven de arbeid(st)ers via werkloosheid en honger weer in het gareel te schoppen. Die arbeid(st)ers voelden zich nog te zwak en onervaren om de kapitalisten te ontegenen en

zelf de organisatie van de economie in eigen hand te nemen, zeker zolang de staatsmacht nog niet in hun handen was. Maar zij waren wel vast van plan om hun revolutie en hun werk te verdedigen.

Arbeid(st)erskontrole vormde zo een soort dubbele macht op bedrijfsnivo, zoals de sovjets een meer algemene politieke vorm van dubbele macht betekenden. Arbeid(st)erskontrole werd door de arbeid(st)ers niet gezien als vorm van socialisme, maar als een noodzakelijk praktisch verdedigend antwoord op praktische problemen en als stap in de machtsvorming op weg naar het socialisme.

Het was niet vreemd dat juist in Petrograd de fabriekskomit e's tot bloei kwamen, want Petrograd was niet alleen de hoofdstad, maar ook het grootste industri le centrum van Rusland. Er bestond een in grote bedrijven gekoncentreerde arbeid(st)ersklasse, met een ervaring die terugging tot de algemene staking in de textiel in 1896, die leidde tot een wettelijke verkorting van de arbeidsdag.

Door de revolutie in oktober 1917 veranderde het karakter van de arbeid(st)erskontrole en in 1918 bleef er geen andere keuze over dan het nationaliseren van de grote kapitalistische bedrijven en het beginnen van een socialistisch management. Dat moest in de meest moeilijke omstandigheden, na de verwoestingen van de oorlog en bij het begin van een verschrikkelijke burgeroorlog.

De Notebooks zijn te bestellen bij de ISP in Amsterdam.

What about the workers?

Arbeiders en de overgang naar kapitalisme in Rusland.

De discussie over het karakter van de Sowjet-/Russische maatschappij is lang van doorslaggevend belang geweest voor de socialistische en kommunistische beweging. Was het staatskapitalisme, socialisme of een overgangsmaatschappij. Simon Clarke, de belangrijkste auteur van 'What about the workers?' bestrijdt dat er op dit moment sprake is van een snelle overgang naar het kapitalisme. Daarom gaat hij in op de specifieke produktieverhoudingen, die met de politieke veranderingen nog maar weinig mee veranderd zijn. De bureaucratie staat nog steeds aan het roer en met de privatisering (hetgeen nog niet hetzelfde is als kapitalisme) wil het nog niet zo vlotten. In het boek wordt een gedetailleerde studie ge-

maakt van het functioneren van russische (staats)bedrijven, van de vakbonden en van de arbeiderskollektieven. Een groot deel van de economie is nog steeds in staatshanden, maar de centrale planning is weggefallen. De industriële nomenklatura moet om aan de macht te blijven het systeem van arbeiderskollektieven in stand houden. Wat we weinig in de gewone kranten tegenkomen, maar gelukkig wel in dit boek is de doorslaggevende rol en de potentiële macht van de arbeidersklasse in het voorkomen van het openbreken van de sociale verhoudingen. Zo wordt er uitgebreid ingegaan op de (mijnwerkers)stakingen van '89 en '91.

Kapitalisme zonder bourgeoisie is onzin, en volgens Clarke 'kan het kapitalisme in Rus-

land zich alleen ontwikkelen door de omvorming van de industriële nomenklatura in een kapitalistische klasse'. Niet Jeltsin, maar de Burgerunie van Volski is de typische vertegenwoordiger van deze laag, die uit gerechtvaardigde angst voor sociale onrust tegen de 'shocktherapie' is. Zoals de titel al doet vermoeden gaat het boek vooral in op de ontluikende arbeidersbeweging in Rusland. Het fundamentele gevecht over de richting van de veranderingen wordt niet in Moskou uitgevochten, maar in de bedrijven en de sociale organisaties waar het overgrote deel van de bevolking leeft en werkt. En ook waar ze strijdt tegen uitbuiting en onderschikking. Dit boek gaat kortweg over de subversieve onderstroom van het sociale leven, de klassenstrijd.

S. Clarke 'What about the workers?' Verso, prijs f38,- Ook te bestellen bij de ISP in Amsterdam

Betwiste zelfstandigheid: individualisering, sekse en verzorgingsstaat

Als wordt geconstateerd dat in Nederland sinds 1960 de gezinsgrootte is afgenomen, de opvattingen over zedelijkheid en normbesef danig zijn verschoven en de arbeidsparticipatie van vrouwen is toegenomen, wordt dit meestal verklaard met één woord: individualisering. Jet Bussemaker laat in haar proefschrift *Betwiste Zelfstandigheid* zien hoe omstrede en zelden zorgvuldig omschreven dit concept is. Zij analyseert in haar studie debatten over individualisering binnen het Nederlands liberalisme, confessionalisme, socialisme en feminisme vanaf eind vorige eeuw. Ze plaatst individualisering tegen de achtergrond van toenemende welvaart en de structuur van de Nederlandse verzorgingsstaat, met name de verhouding tussen

gezin en staat en taken van vrouwen en mannen.

Van twee sociale voorzieningen, de Algemene Bijstandswet en de kinderopvang, neemt Bussemaker de verschuivingen in politieke argumentaties onder de loep.

De meeste politieke visies op individualisering schieten volgens Bussemaker tekort omdat zij gebaseerd zijn op verouderde of verkeerde veronderstellingen. Zij pleit voor een vorm van individualisme die recht doet aan veranderde verhoudingen tussen de seksen en die past bij de hedendaagse verzorgingsstaat. Bussemaker bepleit een beperkt staatsingrijpen dat de mogelijkheid aan individuen geeft het leven zo in te richten als zij dat zelf wensen. Een gegarandeerd minimum-inkomen (basisinkomen) is een voorwaarde hiervoor. Hoe de terughoudende staat "...de zelfstandigheid van burgers (kan) respecteren en waar mogelijk vergroten..." zonder ingrijpende wijziging in de structureel ongelijk verdeelde economische, sociale en politieke macht blijft minder duidelijk.

Jet Bussemaker, *Betwiste zelfstandigheid. Individualisering, sekse en verzorgingsstaat*. Amsterdam (SUA) 1993.

Postmodernisme: een korte bibliografie

Elders in dit nummer treft u een kritische beschouwing aan van Tony Smith over post-modernisme. Daarin worden verschillende studies aangehaald. Hier nog enkele overige interessante werken.

* Het mogelijk beste overzichtswerk over post-modernisme in de context van de herstructurering van het kapitalisme vanaf 1973 is *The Condition of Postmodernity* (1989), door David Harvey.

* Een interessante polemische kijk op post-modernisme in relatie tot de politiek is het werk van Christopher Norris, *Uncritical*

Theory: Postmodernism, Intellectuals and the Gulf War (1992).

* De ideeën van Nietzsche en Heidegger staan centraal in het boek *The Aesthetic State: a Quest in Modern German Thought* (1989) van Josef Chytry.

* In het boek *The Pristine Culture of Capitalism* (1991) vergelijkt Ellen Meiskens Wood de Engelse en Franse historische politiekulturele ervaringen en beziet deze vanuit hun waarde voor hedendaags links.

(alle werken verkrijgbaar via de ISP, tel. 020-6259272)